

Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 2. 08. 2020 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Joanna Nowak: *Rockmani-autobiografiści. Tematy i poetyka*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Daniela Kalinowskiego, Akademia Pomorska w Słupsku, Słupsk 2020, ss. 264.

Pani mgr Joanna Nowak napisała dysertację w swych najlepszych miejscach odkrywczą, pomysłową i oryginalną, studium precyzyjnie pomyślane i klarownie skonstruowane, rozprawę doktorską jak najlepiej świadczącą o wnikliwej znajomości wybranego terytorium badawczego, a więc – zasługującą na pogłębiony namysł i wzywającą do istotnej rozmowy o jednym z ważnych aspektów współczesnej kultury. Autobiografie polskich artystów rocka bowiem, które są przedmiotem badań w recenzowanej tezie doktorskiej, to interesujące zjawisko naszego czasu, domagające się refleksji w obrębie badań z zakresu studiów humanistycznych, filologicznych.

Zacznijmy od tytułu studium. Świetnie oddaje on charakter prowadzonych interpretacji, jest funkcjonalny i trafny. Można by, oczywiście, na potrzeby publikacji doktoratu w formie książki (a uważam, że na to dysertacja p. Joanny Nowak zasługuje) pokusić się o dodanie przed tą sygnaturą jakiejś metafory, by zainteresować odbiorcę oraz zwyczajnie zachęcić przyszłego czytelnika do zakupu publikacji. Tytuł *Rockmani-autobiografiści. Tematy i poetyka*, rzecz jasna, znakomicie wpisuje się w tradycję tego rodzaju tytułów, jest wyrazem pokory wobec poprzedników i pola badawczego oraz przejawem skromności, cechującej słupską doktorantkę. Dodajmy już teraz, że ze starcia z trudną sztuką interpretacji tekstów wyszła ona nie tylko

obronną ręką, ale może być stawiana jako przykład niezwyklej pracowitości, sumienności, rzetelności i nowatorstwa prowadzonych analiz z dziedziny antropologii literatury, z obszaru badań nad autobiografizmem.

Można by pokusić się jedynie o dodanie przymiotnika ‘polskich’, by doprecyzować w tytule przedmiot badań w tezie doktorskiej (a dzięki temu nie wprowadzać czytelnika w błąd) oraz o przestawienie rzeczowników w podtytule – zamienić miejscami wyrazy ‘tematy’ oraz ‘poetyka’, tak, by ten drugi był w ten sposób wyróżniony: *Polscy rockmani-autobiografiści. Poetyka i tematy*, sądzę bowiem, że warto podkreślić rolę i funkcję tego ważnego klucza metodologicznego w rozprawie. O roli poetyki w refleksji nad różnymi tekstami pisał znakomicie Michał Głowiński w artykule *Poetyka wobec tekstów nieliterackich*:

[...] opowiadałam się za rozszerzonym pojmowaniem poetyki, takim, które nie ograniczałoby sfery jej zainteresowań wyłącznie do utworów literackich. [...] tym typom analizy, jakie wypracowane zostały w poetyce, podlegają wszelkie rodzaje tekstów, może być im poddany tekst każdy, niezależnie od swego charakteru i przeznaczenia. [...] Poetyka przeto, nie tracąc nic ze swoich dotychczasowych ukierunkowań, zagarnia ogromne obszary tekstów, a jej domeną stać się mogą najróżniejsze typy dyskursów. [...] Poetyka potrzebna jest [...] tym wszystkim, którzy zajmują się tekstami, wszelkimi tekstami, niezależnie od ich charakteru i wartości¹.

Warto więc, jak sądzę, podkreślić tę rolę poetyki w rozprawie doktorskiej już na poziomie tytułu – stąd moja propozycja wyróżnienia tego słowa poprzez zmianę szyku w członie podtytułu. Drugi wyraz: ‘tematy’ świetnie ukierunkowuje uwagę odbiorcy na rodzaj refleksji, prowadzonej w dysertacji. Przy okazji powiedzmy, iż może dobrze by było w studium nie tyle skorzystać głęboko, ale choćby wspomnieć o krytyce tematycznej w badaniach literackich, przede wszystkim we francuskiej nauce o literaturze². Podsumowując ten wątek

¹ M. Głowiński, *Poetyka wobec tekstów nieliterackich*, [w:] tegoż, *Narracje literackie i nieliterackie*, Kraków 1997, s. 223, 227, 229.

² Por. cały zeszyt „Pamiętnika Literackiego” 1971, nr 2, A. Łebkowska, *Nowe oblicze krytyki tematycznej?*, „Teksty Drugie” 1994, nr 4, s. 100–112, J. Sławiński, *Problemy literaturoznawczej terminologii*, [w:] tenże, *Dzieło – język – tradycja*, Warszawa 1998, L. Timofiejew, *O systematyzacji podstawowych pojęć teorii literatury*, [w:] *Współczesna teoria badań literackich za granicą*, oprac. H. Markiewicz, Kraków 1973, t. III, J. Krzyżanowski, *Sztuka słowa. Rzecz o zjawiskach literackich*, Warszawa 1984, J. Pelc, *O pojęciu tematu*, Wrocław 1961, E. Sarnowska-Temeriusz, *W kręgu badań tematologicznych*, [w:] *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków 1976, J. Abramowska, *Powtórzenia i wybory. Studia z tematologii i poetyki historycznej*, Poznań 1995, J. Ślósarska, *Kategoria tematu we współczesnej komparatystyce*, „Przegląd Humanistyczny” 1995, nr 3, s. 69–81, A. Stoff, *Temat utworu literackiego*, [w:] *Z teorii dzieła literackiego*, red. A. Stoff, M. Cyzman, Toruń 2003, s. 121–144, E. Kuźma, *Blaski i nędze życia tematolożki/tematologa*, [w:] *Ulotność i trwanie. Studia z tematologii i historii literatury*, red. E. Wiegandt, A. Czyżak, Z. Kopeć, Poznań 2003, A. Legeżyńska, *Etiuda tematologiczna na cztery ręce*, [w:] *Ulotność i trwanie...*, R. Trousson, *Obrona „Stoffgeschichte”*, tłum. J. Lalewicz, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1, s. 287–299, M. Głowiński, *Francuska krytyka tematyczna. Wprowadzenie*, „Pamiętnik Literacki” 1971, z. 2, s. 175–187, H. Levin, *Tematyka a krytyka*, tłum. B. K. Michalski, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1, s. 267–286, S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1996 [rozdziały: VI: *Kulturowa transpozycja tematyczna* i VII: *Transpozycja tematyczna wobec*

mojej recenzji, spójrzmy na propozycję tytułu książki, powstałej na bazie rozprawy doktorskiej: 1. *Planety szaleją. Polscy rockmani-autobiografiści. Poetyka i tematy* (albo inny sposób zapisu: *Planety szaleją. Polscy rockmani-autobiografiści – poetyka i tematy*) lub 2. *Jeszcze wszystko będzie możliwe. Polscy rockmani-autobiografiści. Poetyka i tematy* (inny sposób zapisu: *Jeszcze wszystko będzie możliwe. Polscy rockmani-autobiografiści – poetyka i tematy*), czy: 3. *Wolno płyną łodzie. Polscy rockmani-autobiografiści. Poetyka i tematy* (alternatywny zapis: *Wolno płyną łodzie. Polscy rockmani-autobiografiści – poetyka i tematy*), inna wersja tego tytułu: 4. *Płyną łodzie. Polscy rockmani-autobiografiści. Poetyka i tematy* (drugi sposób zapisu: *Płyną łodzie. Polscy rockmani-autobiografiści – poetyka i tematy*).

Świetnie się zatem stało, że doktorantka wpadła na pomysł (i ciekawie go zrealizowała), by opisać tego rodzaju twórczość słowną, związaną z artystami rocka, tym samym pokazując, że to obszar kultury oryginalny i niebanalny, wart uwagi i badawczego oglądu. Nie jest bowiem tak, że – po pierwsze – kultura stoi wciąż komentowanymi przez badaczy, tymi samymi wytworami. Są zjawiska kultury, w tym – sztuki, nie wiadomo czemu pomijane, spychane na margines zainteresowań, wpychane w schematy poznawcze, którym przyprawia się, mówiąc za Gombrowiczem, „gęby”. Po drugie – krzywdzące jest myślenie, że twórczość artystów kultury rocka (w tym – autobiografie) to coś gorszego, mniej wartościowego artystycznie, estetycznie i nadestetycznie (by odwołać się do fenomenologii Romana Ingardena). I wreszcie po trzecie – wydaje mi się, że współczesne metodologie badań humanistycznych dają wiele możliwości nowych, odważnych, oryginalnych, pomysłowych interpretacji dzieł sztuki, czy innych zjawisk kultury, a narzędzia choćby *cultural studies* (których autorka rozprawy doktorskiej nie wykorzystała, a szkoda) otwierają wiele drzwi do poznania, prób rozumienia wytworów artystycznych ludzkiego umysłu, czy innych fenomenów kultury. Pani mgr Joanna Nowak wykorzystała w swojej dysertacji doktorskiej głównie narzędzia tradycyjne, zakorzenione już w badaniach literackich, to dobry zabieg, ale warto by było, jak sądzę, sięgnąć również po inne „nowe słowniki teoretyczne”, by odwołać się do sformułowania Ryszarda Nycza. Wyobrażam sobie, jak doktorantka sięga po warsztat somaestetyki (na przykład podczas namysłu nad książką Kamila Sipowicza *Kora. Kora. A planety szaleją*, dotyczącą życia Olgi

stylizacji], E. Panofsky, *Ikonografia i ikonologia*, [w:] tenże, *Studia z historii sztuki*, wybrał, opracował i posłowiem opatrzył J. Białostocki, Warszawa 1971, W. Tomaszewska, *Metafizyczne i religijne jako subtemat dzieła literackiego*, [w:] *Metafizyczne i religijne. Problem subtematu w dziele literackim na przykładzie prozy fabularnej Włodzimierza Odojewskiego*, Warszawa 2011, T. Dobrzyńska, *W poszukiwaniu tematu literackiego. Propozycje lektury opowiadania Władimira Nabokowa „Wiosna w Fialcie”*, [w:] tenże, *Tekst – styl – poetyka. Zbiór studiów*, Kraków 2003, R. Fieguth, *Rozpierzchłe gałązki. Cykliczne i skojarzeniowe formy kompozycyjne w twórczości Adama Mickiewicza*, Warszawa 2002, J. Abramowska, *Pisarze w zwierzyńcu*, Poznań 2010.

Sipowicz, czy autobiografią Macieja Maleńczuka), na gruncie polskim – krytyki somatycznej, na przykład w ujęciu Adama Dziadka, jak również – *memory studies*, czy – po narzędzia narratologii transmedialnej³. Może to by jej, świetne skądinąd, interpretacje uczyniło jeszcze ciekawszymi? Swoją drogą, dziwi mnie nieobecność w pracy doktorskiej pani mgr Joanny Nowak odwołań do świetnej książki Jakuba Koska (*Auto*)*biograficzne narracje transmedialne twórców rockowych* (Kraków 2019). Owszem, znajdziemy w rozprawie cytowania dwóch artykułów krakowskiego, młodego uczonego (zob. na przykład s. 235), ale jego książka powinna być istotna dla doktorantki, ponieważ autor podejmuje w niej podobne kwestie, jak słupska filolożka. Nim zgłoszę jeszcze kilka uzupełnień, które mogą się przydać pani mgr Joannie Nowak podczas przygotowywania dysertacji do druku w formie książki, przejdę do krótkiego omówienia i oceny samej rozprawy doktorskiej.

Recenzowana praca jest bardzo dobrze skomponowana, składa się z siedmiu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Bibliografia jest solidna, chociaż chciałoby się zobaczyć tu jeszcze trochę publikacji, z rozmaitych dziedzin badań humanistycznych. Tytuły rozdziałów oraz podrozdziałów (których tu nie będę wymieniał, szanując cierpliwość słuchaczy obrony doktoratu, wymienię jedynie tytuły rozdziałów) precyzyjnie informują o ich zawartości: pierwszy – *Autobiografia – rozważania teoretycznoliterackie* (s. 8–31), drugi – *Wywiad rzeka jako nowa odmiana tekstu autobiograficznego* (s. 32–67), trzeci – *Znamiona autentyczności i fikcji w autobiografiach polskich rockmanów* (s. 68–109), czwarty – *Postawa świadka w autobiografiach polskich rockmanów* (s. 110–152), piąty – *Poetyka wyznania w autobiografiach polskich rockmanów* (s. 153–184), szósty – *Poetyka wyzwania w autobiografiach polskich rockmanów* (s. 185–231), siódmy – *Nowa jakość autobiografii* (s. 232–246).

Nie detalizując, nie streszczając poszczególnych fragmentów pracy doktorskiej, chciałbym wydobyć z niej to, co najważniejsze i co przesądza o wartości dysertacji. Najważniejszą zaletą rozprawy p. mgr Joanny Nowak są analizy i interpretacje poszczególnych książek, będących przedmiotem badawczego namysłu (są to, o ile dobrze policzyłem, dwadzieścia dwie książki). Te partie czyta się wyśmienicie. Sam problem rozprawy jest interesująco postawiony – to znaczy, by odczytywać książki autobiograficzne polskich artystów kultury rocka za pomocą poetyki oraz badając ich związki z szeroko rozumianą komunikacją językową. Może tu warto by skorzystać z ustaleń Michała Głowińskiego *Poetyka a socjolingwistyka*, z jego książki *Narracje literackie i nieliterackie*, by wzbogacić wywód.

³ Zob. na przykład: *Narratologia transmedialna. Teorie, praktyki, wyzwania*, red. K. Kaczmarczyk, Kraków 2018.

Uważam, że doktorantka znalazła świetny sposób na interpretacje książek autobiograficznych polskich rockmanów – właśnie poprzez opis tego, jak korzystają one z konwencji autobiografizmu (tu szczególnie koncepcja trójkąta autobiograficznego Małgorzaty Czerwińskiej). I właśnie w tym widzę istotę tezy doktorskiej pani mgr Joanny Nowak – to pomysłowa refleksja nad użyciem konwencji biografii przez twórców tego rodzaju książek. W osobie doktorantki znalazły te teksty niezwykle inteligentną badaczkę, która potrafiła pokazać i udowodnić to, że można z powodzeniem interpretować takie publikacje. Inna sprawa, że może warto by podążyć tropem refleksji nad używaniem tego rodzaju książek? Myślę tu na przykład o wykorzystaniu znanego tekstu Richarda Rorty’ego *Kariera pragmatysty* (w przekładzie Tomasza Bieronia). Sądzę, że warto by było przywołać również inne prace amerykańskiego filozofa oraz autorów z kręgu neopragmatyzmu, a także ich komentatorów, interpretatorów myśli z tego nurtu współczesnej filozofii, jak chociażby Andrzeja Szahaja. Można by zatem wpisać skomplikowaną problematykę używania tekstów autobiograficznych tego rodzaju, jak omawiane w rozprawie, w siatkę pojęciową związaną z filozofią pragmatyzmu⁴ oraz neopragmatyzmu⁵, dokonać analizy, choćby wstępnej, prolegomeny, punktów zakotwiczenia tego obszaru kultury w tym systemie myśli i działań⁶. Zastanawiam się również, czy przydałyby się autorce pracy doktorskiej w momencie przygotowywania rozprawy do druku w formie książki refleksje Rity Felski (mimo że jej dociekania dotyczą innego terytorium sztuki słowa) z jej książki *Literatura w użyciu* (przeł. zesp., red. nauk. E. Rajewska, E. Kraskowska, Poznań 2016). Lucyna Marzec w artykule *Tu i teraz: literatura. Używaj, przeżywaj, doświadczaj*, pisząc o wspomnianej pracy angielskiej profesor „za szczególnie istotny kontakt przewartościowywania znaczeń literatury [...] uważa zwrot afektywny oraz namysł nad relacjami życia i literatury w kontekście dominacji innych, niż oparte na piśmie, (nowych) mediów”⁷.

Może przy okazji warto by sięgnąć – choćby pobieżnie – po kontekst światowego obszaru tekstów autobiograficznych i biograficznych artystów rockowych, chociaż, oczywiście, słusznie autorka tezy doktorskiej rezygnuje z tego, bo to niezwykle szeroki temat.

Chciałbym wyróżnić tę część dysertacji doktorskiej p. mgr Joanny Nowak, która mówi o wywiadzie rzece jako nowej odmianie tekstu autobiograficznego (rozdział drugi), o postawie

⁴ Zob. np. J. Dewey, *Art as Experience*, [w:] *Art and Its Significance*, red. S. D. Ross, Albany 1994.

⁵ Zob. T. Szubka, *Neopragmatyzm*, Toruń 2012.

⁶ Spośród bogatej literatury przedmiotu wskażmy tylko fascynującą książkę Bohdana Dziemidoka *Amerykańska aksjologia i estetyka XX wieku. Wybrane koncepcje*, Warszawa 2014.

⁷ L. Marzec, *Tu i teraz: literatura. Używaj, przeżywaj, doświadczaj*, „Forum Poetyki” 2017, wiosna/lato, <http://fp.amu.edu.pl/tu-i-teraz-literatura-uzywaj-przezywaj-doswiadczaj/> (dostęp: 2. 08. 2020 r.).

świadka w autobiografiach polskich rockmanów (czwarty rozdział), o poetyce wyzwania (szósta część studium) oraz o nowej jakości autobiografii (rozdział siódmy) – to świetne interpretacje, porządne analizy, nowatorskie refleksje, bardzo dobre rozważania.

Pora zaproponować autorce kilka uzupełnień. Może warto by było, podczas przygotowywania rozprawy do druku w formie książki, sięgnąć po publikacje Simona Fritha, szczególnie po jego znakomitą pracę *Performing Rites. On the Value of Popular Music* (Cambridge, Massachusetts 1998), która wreszcie ukazała się po polsku – w roku 2011, pod tytułem *Sceniczne rytuały. O wartości muzyki popularnej* (przekład Marek Król, Kraków). Szkoda, że kontekstów myśli Fritha, również z innych jego prac, w rozprawie zabrakło, sądzę, że mogłyby wzbogacić wywód autorki, podobnie jak skorzystanie z ustaleń innego znakomitego uczonego – Holgera Schulze, czy Sławomiry Żerańskiej-Kominek, z jej książki *Muzykalne dzieci Wenus i inne studia z antropologii muzyki* (Warszawa 2014). To kontekst „kulturoznawczy” oraz „muzykologiczny”. Ważniejsze jednak są inne kwestie. Po pierwsze – nie wiadomo dlaczego p. mgr Joanna Nowak nie korzysta ze *Słownika Terminów Literackich*, w opracowaniu Michała Głowińskiego, Teresy Kostkiewiczowej, Aleksandry Okopień-Sławińskiej i Janusza Sławińskiego, elementarza każdego polonisty. To przecież nasza podstawowa pomoc. Po drugie – wydaje mi się, że równie elementarne są ustalenia Jerzego Smulskiego oraz Jerzego Madejskiego na temat autobiografizmu, tego pierwszego badacza – z artykułu *Autobiografizm jako postawa i jako strategia artystyczna: na materiale współczesnej prozy polskiej* („Pamiętnik Literacki” 1988, nr 4, s. 83–101), drugiego zaś – z jego książki *Praktykowanie autobiografii. Przyczynki do literatury dokumentu osobistego i biografistyki* (Szczecin 2017). Przywołań obu tych prac w rozprawie nie znajdziemy⁸. Po trzecie – wydaje

⁸ Zdaję sobie sprawę z tego, że literatura na temat autobiografizmu jest olbrzymia, ale muszę z obowiązku recenzyjnego dorzucić parę „kamyczków” do tego „ogrodu”: W. Schumaker, *English Autobiography: Its Emergence, Materials and Form*, Berkeley–Los Angeles 1954, J. N. Morris, *Versions of the Self. Studies in English Autobiography from John Bunyan to John Stuart Mills*, New York 1966, J. Olney, *Metaphors of Self. The Meaning of Autobiography*, Princetown 1972, N. Frye, *Anatomy of Criticism. Four Essays*, Princeton, New Jersey 1973, W. Emmerich (wyd.), *Proletarische Lebensläufe. Autobiografische Dokumente zur Entstehung der zweiten Kultur in Deutschland*, Bd. 1–2, Reinbeck bei Hamburg 1974–1975, G. Gusdorf, *Warunki i ograniczenia autobiografii*, „Pamiętnik Literacki” 1979, z. 1, M. Sprinkler, *Fictions of the Self. The End of Autobiography*, [w:] J. Olney (red.), *Autobiography. Essays Theoretical and Critical*, Princeton 1980, M. Vogtmeier, *Die proletarische Autobiographie 1903–1914. Studien zur Gattungs- und Funktionsgeschichte der Autobiographie*, Frankfurt a. M.–Bern–New York 1984, F. Nussbaum, *The Autobiographical Subject. Gender and Ideology in Eighteenth-Century England*, Baltimore–London 1989, A. Jefferson, *Autobiography as Intertext: Barthes, Sarraute, Robe-Grillet*, [w:] M. Worton, J. Still (red.), *Intertextuality: Theories and Practice*, Manchester 1990, K. Ashley, L. Gilmore, G. Peters (red.), *Autobiography and Postmodernism*, Boston 1994, B. Nübel, *Autobiografische Kommunikationsmedien um 1800. Studien zu Rousseau, Wieland, Herder und Moritz*, Tübingen 1994, P. de Man, *Autobiografia jako odtworzenie*, przeł. M. B. Fedewicz, [w:] R. Nycz (red.), *Dekonstrukcja w badaniach literackich*, Gdańsk 2000, J. Balbierz, „Jeśli nie lepszy, w każdym razie jestem inny”. *Kilka uwag o współczesnej teorii autobiografii*, „Studia Litteraria. Universitatis Iagellonicae Cracoviensis” 3 (2008), s. 9–22, *Autobiografizm i okolice*, prace ofiarowane prof. Małgorzacie Czerwińskiej, red. T. Sucharski, B. Żynis, Słupsk (!) 2011, *Autobiografizm w kulturze*

mi się, że warto by było również podkreślić fakt, iż od roku 2013 ukazuje się czasopismo naukowe Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego „Autobiografia. Literatura. Kultura. Media”, doktorantka korzysta z artykułów, opublikowanych w tym periodyku, ale sądzę, że trzeba by mocniej zaakcentować obecność właśnie tak sprofilowanego pisma we współczesnym życiu naukowym. Po czwarte – autorka podaje, że „jedną z pierwszych tego rodzaju książek [autobiografii – dopowiedzenie moje: P. T.] jest autobiografia Andrzeja Tokarskiego „Ziggy’ego Stardusta” *Moja szajba*, wydana w 1993 roku” (s. 39), szkoda, że nie poświęciła w swojej rozprawie uwagi kapitalnej, moim zdaniem, książce Wiesława Królikowskiego *Tadeusz Nalepa. Breakout absolutnie*, której pierwsze wydanie miało miejsce właśnie w roku 1993, do tej pory ukazały się trzy wydania (ostatnie w roku 2013, z informacją, iż jest to wydanie „rozszerzone”). Książka ta to nie tylko wywiad rzeka z Nalepą, ale również zawiera wypowiedzi osób z nim związanych oraz recenzje płyt pióra Królikowskiego. Tym bardziej jest to ważna pozycja, ponieważ Tadeusz Nalepa należy, jak sądzę, do najciekawszych artystów kultury rocka. Tu zresztą muszę poczynić dygresję. Otóż myślę, że nie sposób, oczywiście, uniknąć wartościowania w badaniach nad zjawiskami kultury rocka i nie dyskutować o tym, co dla nas jako odbiorców muzyki rockowej jest ważne. Jeśli słuchacz ceni szczególnie jakiegoś artystę rockowego, chętnie sięga po wywiady z nim, czy po biografie lub autobiografie. Dla mnie najlepszymi artystami, spośród tych, których książki opisuje p. mgr Joanna Nowak, są: Kora, Kazimierz Staszewski, Krzysztof Grabowski, Wojciech Waglewski, Zygmunt Staszczuk, Tomasz Lipiński, Tymon Tymański oraz Marcin Świetlicki.

Moja piąta uwaga odnosi się do spraw kontekstowych. Otóż – przy okazji refleksji nad książką o Oldze Sipowicz (Korze) warto by było wspomnieć o dwóch publikacjach – jesienią 2019 roku ukazał się (pośmiertnie, bo przypomnijmy, iż zmarła 28 lipca 2018 roku) jej tom *Miłość zaczyna się od miłości. Zeszyty 2013–2018*, natomiast w roku 1989 *Pamiętnik perkusisty z Maanam* Pawła Markowskiego, fragmenty tej książki publikowane były w tygodniku „Razem” w roku 1986 jako *Pamiętnik perkusisty Maanam*. W roku 2016 ukazał się audiobook pod tytułem *Pamiętnik perkusisty Maanam. Czyta i zaprasza do zabawy Tomasz Olbratowski*. Sądzę, że te konteksty wzbogaciłyby też doktorską p. Joanny Nowak, podobnie, jak – i tu moja uwaga szósta – informacje o dwóch świetnych książkach Rafała Księżyka. Na stronie 240 przytacza doktorantka opinię, iż prace tego autora „wyznaczyły nową jakość w polskiej biografistyce” – i jest to prawda. Dlatego też warto by było trochę uwagi poświęcić książce o zmarłym dwa lata temu Tomaszowi Stańce – *Desperado. Tomasz Stańko – autobiografia,*

współczesnej, red. K. Citko, M. Morozewicz, Białystok 2012, *Autobiografie (po)graniczne*, red. T. Czarska, I. Iwasiów, Kraków 2016.

rozmawia Rafał Księżyk, Kraków 2010; nie był on, co prawda, rockmanem, lecz wybitnym trębaczem jazzowym, ale współpracował wszak w polskimi artystami rockowymi. O zdolności pisarskiej Rafała Księżyka świadczy jego książka *Wywracanie kultury. O dandysach, hipsterach i mutantach* (Wołowiec 2018) – sądzę, iż warto by było o niej wspomnieć w studium. Siódma uwaga: autorka rozprawy mogłaby również skorzystać z książki bydgoskiego polonisty, Marka Kurkiewicza *Dźwięki w słowach, słowa na tle dźwięków. O korelacjach akustyczno-tekstowych w literaturze i muzyce* (Bydgoszcz 2019), w której filolog poddał analizie wywiady z Lechem Janerką, jednym z najlepszych autorów tekstów piosenek, wokalistą i basistą, kompozytorem muzyki rockowej. Przy okazji (uwaga ósma) – chyba dobrze by było słów parę poświęcić w studium wywiadowi z czasopism, dotyczącym muzyki rockowej (myślę tu przede wszystkim o czasopiśmie „Teraz Rock”, dawniej: „Tylko Rock”, ale i wydawanym w przeszłości, np. „Jazz”, „Non Stop” czy „Rock’n’Roll”). Zdaję sobie sprawę z tego, oczywiście, że wkraczamy tu na teren badań nad dziennikarstwem muzycznym, na obszar medioznawstwa, ale wydaje mi się, że jest to pociągające wyzwanie (inne niezwykle interesujące zjawisko to wywiady radiowe i telewizyjne...). Może warto by również sięgnąć po książki o Republice i Grzegorzu Ciechowskim jako ważnej postaci na polskiej scenie rockowej? (Dziewiąta uwaga.) Zastanawiam się również (to dziesiąte spostrzeżenie), czy nie poszerzyć pracy doktorskiej o kilka refleksji na temat filmów dokumentalnych o artystach rocka (np. o Nicku Cavie czy ostatnio wyprodukowany *Obywatel miłość* – o autorze *Nowych sytuacji*)⁹?

Warto może pamiętać o słowach Jana Balbierza:

W tym kierunku też, jak się wydaje, podąża główny nurt współczesnych badań nad autobiografią. Zamiast budować pseudogramatyczne, rozbudowane modele narratologiczne jej teoria zmierza w stronę szeroko pojętego kulturoznawstwa, podkreślającego etnograficzne i antropologiczne walory wypowiedzi o własnym życiu. Sama konwencja autobiograficzna została wchłonięta przez różne formy kultury popularnej [...]. W jej obręb wciela się rozliczne fenomeny pozaliterackie: telewizyjny talkshow, na różne sposoby wykorzystujący wzorzec „posłuchajcie prawdziwej opowieści o moim życiu”, komiksy w rodzaju bestsellerowego *Persepolis* Marjane Satrapi, fotograficzne cykle drobiazgowo i bez obyczajowej cenzury dokumentujące życie autora/autorki (*Devil's Playground* Nan Goldin) czy wreszcie internetowe blogi, w których prywatne życie dzień w dzień przenoszone

⁹ Nie będę już więcej proponował „rozszerzenia” dysertacji, by nie zniecierpliwic autorki, która i tak wykazała się dużą dozą wyrozumiałości dla recenzenta rozprawy podczas lektury tej oceny, powiem jedynie, że warto by zajrzeć do tomów: *Biografistyka filmowa. Ekranowe interpretacje losów i faktów*, red. S. Kołos, T. Szczepański, Toruń 2007, M. Podsiadło, *Autobiografizm filmowy jako ślad podmiotowej egzystencji*, Kraków 2013, S. Kołos, *Film biograficzny – gatunek progresywny. Geneza, genologia, strategie narracyjne*, Toruń 2018.

jest do sfery publicznej. Autobiografia, jak się wydaje, definitywnie wykroczyła poza sferę literatury i stała się częścią multimedialnych i transdyscyplinarnych praktyk epoki ponowoczesnej¹⁰.

Tyle uwag uzupełniających. Na koniec jedno drobne uściślenie – Krzysztof Gajda, który jest współautorem książki o Krzysztofie Grabowskim, pseudonim Grabaż, nie jest dziennikarzem (np. s. 41, 100), lecz filologiem – polonistą, profesorem uczelni, zatrudnionym w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, zresztą jednym z najwybitniejszych badaczy z kręgu *song studies*.

Pora na podsumowanie. Uwagi, które sformułowałem powyżej, nie podważają wysiłku autorki ani wartości osiągniętych rezultatów, wręcz przeciwnie – jestem pod wrażeniem tej pracy, jaka została przez panią mgr Joannę Nowak wykonana. Chciałem moją wypowiedzią zasugerować możliwości dopowiedzeń do konkretnych problemów i zagadnień. Na zakończenie dodam, że rozprawa napisana została w jasny, poprawny, niebudzący zastrzeżeń sposób (jest trochę literówek, usterek interpunkcyjnych i błędów składniowych).

Biorąc pod uwagę wyżej sformułowane uwagi, konkluduję, że recenzowana praca doktorska mgr Joanny Nowak spełnia wszelkie wymogi obowiązujące rozprawy doktorskie, całość oceniam pozytywnie i wnioskuję wszczęcie kolejnych kroków w przewodzie doktorskim.

¹⁰ J. Balbierz, „Jeśli nie lepszy, w każdym razie jestem inny”. Kilka uwag o współczesnej teorii autobiografii, „Studia Litteraria. Universitatis Iagellonicae Cracoviensis” 3 (2008), s. 21.